

Vergaderjaar 2005–2006

30 300 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2006

A

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG

Vastgesteld 11 oktober 2005

De vaste commissie voor Wetenschapsbeleid en Hoger Onderwijs¹ heeft op 13 september 2005 overleg gevoerd met staatssecretaris Rutte van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over:

- de voortgang van het Bolognaproces (22 112, letter I).

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De griffier van de vaste commissie,
Janssen

¹ Samenstelling:

Leden: Schuurman (CU), Schuyer (D66), Dees (VVD), Woldring (CDA), Dupuis (VVD) (plv. voorzitter), Walsma (CDA), Maas-de Brouwer (PvdA) (voorzitter), Essers (CDA), Van Raak (SP, Putters (PvdA), Thissen (GL).

Plv. leden: Holdijk (SGP), Engels (D66), Broekers-Knol (VVD), Doek (CDA), Ketting (VVD), Werner (CDA), Hamel (PvdA), Bemelmans-Videc (CDA), Meulenbelt (SP), Van der Lans (GL).

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris en de hem vergezellende ambtenaren van harte welkom. Ik stel voor dat wij eerst luisteren naar de inleiding van de staatssecretaris en daarna met hem in discussie gaan.

Staatssecretaris **Rutte**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de commissie dat zij mij in staat stelt om met haar van gedachten te wisselen over de voortgang van het Bolognaproces. Het doel van het Bolognaproces is het creëren van een Europese hoger onderwijs ruimte, het bevorderen van de mobiliteit van studenten en afgestudeerden in het hoger onderwijs en het bewerkstelligen van een kwalitatief hoogwaardig onderwijs.

Misschien is het interessant om te wijzen op een artikel in The Economist van deze week over de stand van zaken in het hoger onderwijs. De conclusie daarvan is dat er in het Europese systeem maar ook in de nationale stelsels te weinig drive zit voor studenten om zich te onderscheiden van anderen. Ik zeg wel eens spottend dat wij in Nederland één universiteit hebben op 13 locaties in plaats van 13 universiteiten. Verder is er een financieel probleem. Wij steken evenveel geld in het hoger onderwijs als Amerika, maar daar komt er minimaal eenzelfde bedrag bij uit allerlei andere bronnen: de studenten, de alumni, het bedrijfsleven. Naar mijn overtuiging wordt het kwaliteitsprobleem niet alleen opgelost met het Bolognaproces. Er zullen stappen gezet moeten worden om onderscheidend te zijn. Belangrijk daarbij is natuurlijk de vraag hoeveel geld er voor het hoger onderwijs beschikbaar is. De regering zet voorzichtige stappen o.a. met het invoeren van leerrechten en met ervoor te zorgen dat de resultaten voldoende transparant zijn zodat derden eventueel een rating of ranking kunnen maken. Verder wordt geëxperimenteerd met selectie aan de poort en met collegegelddifferentiatie. Ik weet niet precies wat daar uitkomt. Ook wordt er geëxperimenteerd met het open bestel. Er zijn allerlei ontwikkelingen gaande.

Het Bolognaproces is belangrijk omdat daarmee geprobeerd wordt binnen Europa een zo sterk mogelijke uitgangspositie te creëren. De resultaten van de conferentie van Bergen bouwen eigenlijk voort op wat er in Berlijn in 2003 is afgesproken. Er zijn drie prioritaire gebieden waaraan gewerkt moet worden: de kwaliteitszorg, de invoering van het BaMastelsel (bachelor-masterstelsel) en het erkenningsinstrumentarium. Verder moeten Europese standaarden voor de kwaliteitszorg en een Europees kwalificatieraamwerk ontwikkeld worden.

De conferentie van Bergen heeft geleid tot de volgende resultaten.

- De Europese kwaliteitszorgorganisaties zijn gekomen met gezamenlijk ontwikkelde standaarden. Die zijn aanvaard en worden in Nederland o.a. toegepast door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO).
- Er is een Europees raamwerk ontwikkeld voor kwalificaties in het hoger onderwijs. Het bevat globaal beschreven eindtermen voor drie niveaus: bachelor, master en het doctoraat (de derde cyclus). De landen zullen aangeven hoe hun kwalificaties hierin passen.
- Nederland scoort in de top tien van goed beoordeelde landen met betrekking tot het realiseren van de drie prioritaire doelen. Het is overigens aardig om te zien dat Italië van dit soort rankings af wil. Italië bungelt namelijk onderaan.
- Er is een verbreding van het proces op gang gekomen richting werkgevers en werknemers. Studenten waren al aangeschakeld. In de Nederlandse delegatie zat ook iemand van de LSVB. Die werd geconfronteerd met een grote demonstratie van zeer radicale studenten uit Duitsland.
- De stand van zaken met betrekking tot de gemaakte afspraken wordt in 2007 opnieuw in kaart gebracht. Daarbij wordt o.a. gekeken naar de flexibele leertrajecten en de procedures voor erkenning van elders verworven competenties.

Op dit moment ligt de nadruk op de implementatie van de afspraken. Een

van de punten in Bergen was dat alles niet steeds breder en ingewikkelder gemaakt moet worden. Er gebeurt al veel, maar het gaat nu vooral om het tempo waarin een en ander geïmplementeerd wordt. Nederland moet in de aanloop naar de conferentie van Londen in 2007 op de drie prioritaire gebieden de volgende zaken verwezenlijken. De internationale samenwerking op het gebied van kwaliteitszorg moet goed van de grond komen. De NVAO loopt hierbij in de kopgroep en is zeer nauw betrokken bij de ontwikkeling van de in Bergen aangenomen standaarden. Het kwalificatieraamwerk moet uitgewerkt worden. Daarbij moeten o.a. de soorten kwalificaties en graden bekeken worden. Een en ander moet worden beschreven en aantoonbaar ingepast worden in het overkoepelend raamwerk. In de algemene beschrijvingen moet aangetoond worden dat bachelor, master en doctoraat aan dat raamwerk voldoen. Het departement heeft hierbij het voortouw, maar ook de instellingen, de NVAO, de werkgevers en de werknemers zijn nauw daarbij betrokken. Dat proces loopt.

Weliswaar heeft in Lissabon de erkenningsconventie voor academische erkenning van diploma's plaatsgevonden en worden in de praktijk de principes voor toelating van buitenlanders toegepast, maar formeel is dit nog niet geregeld. Hiervoor is wetswijziging nodig. Dit ratificeringsproces wordt geaccommodeerd in de nieuwe wet op het hoger onderwijs en onderzoek. Hierbij hoort ook het afgeven van een diplomasupplement in het Nederlands of Engels. Dat is begin 2005 al via een wetswijziging verplicht gesteld. De implementatie wordt nu door de instellingen nationaal en internationaal afgestemd.

In Nederland spelen nog een paar zaken die hieraan absoluut raken. In de Tweede Kamer is veel aandacht geweest voor de bureaucratie die wordt ervaren bij het accreditatiestelsel. Dat heeft ertoe geleid dat een groep ambtenaren dwars door Nederland is gereisd om vooral de klagers te interviewen. Er worden nu heel snel stappen gezet om de bureaucratie in het accreditatiestelsel te verminderen. Ik kan niet precies zeggen hoe dat vormgegeven wordt omdat de interne besluitvorming nog niet helemaal is afgerond. Het accreditatiestelsel lijkt inderdaad te ingewikkeld. De oorzaak ligt niet bij de NVAO, maar wel ergens in het proces tussen de instellingen en de NVAO, inclusief de VBI's. Het is erg vervelend, want het kost geld en energie en lijkt bovendien een rem te zijn op onderwijsvernieuwing. Vooral vanuit het hbo komen signalen dat men geen nieuwe dingen gaat doen uit vrees dat het niet wordt begrepen.

De minister en ik komen binnenkort met een brief over jong talent en het beleid rondom de onderzoekersopleiding, de derde cyclus. Eind oktober komen er nadere mededelingen over de meeneembaarheid van studiefinanciering. Het is een lastig dossier dat al lang speelt en ook raakt aan het Bolognaproces. Het lijkt niet mogelijk om in dezen tot Europese afspraken te komen, dus komt de regering met terugvalopties om het toch te regelen voor de grootst mogelijke groep studenten. Verder komt er de nieuwe wet op het hoger onderwijs die de onderzoekersopleidingen, de accreditatie en de bredere discussie over de vermindering van de bureaucratie zal adresseren.

Er wordt ook gewerkt aan de implementatie van studiekeuze-informatie. De Tweede Kamer steunt het voorstel om dit te doen in de vorm van een convenant. Mocht dat niet lukken, dan wordt het desnoods in wetgeving geregeld. Het moet tot veel meer transparantie in de prestaties van de instellingen leiden waardoor studenten veel scherper kunnen zien hoe bepaalde opleidingen het doen en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Niet dat wij daarvan een rating gaan maken, maar een derde partij kan dat wel doen. De database die Choice sinds 2002 uitbrengt, wordt nog dit jaar op een website gezet.

Ik noem deze zaken omdat zij raken aan de internationaliseringsdiscussie en het Bolognaproces, maar zij hebben wel een duidelijk Nederlands tintje. Hoofddoel is dat het Bolognaproces en alles wat daarmee samen-

hangt, gebruikt wordt om de positie van het hoger onderwijs in Nederland meer nog dan in het verleden te verbeteren. Wij willen daarmee onze concurrentiepositie versterken ook in het licht van de opkomst van Azië. Verder willen wij bij jonge talenten creativiteit, eigenzinnigheid en leiderschap aanwakkeren. Dat is extra nodig in de huidige tijd met alle somberheid die er soms over het land ligt. Er moet maximaal gebruik gemaakt worden van talent. De opdracht voor het hoger onderwijs is méér dan het op het hoogst mogelijke niveau opleiden van jonge mensen, het moet ook bijdragen aan een bredere academische vorming. Daarin krijgt het Bolognaproces ook een plaats. Intern noemen wij dit de begeisteringsagenda! Omdat ik weet hoe gevoelig de Eerste Kamer kan zijn wat het gebruik van het Nederlands betreft, spreek ik vanmiddag over de inspiratieagenda.

De **voorzitter**. Ik dank de staatssecretaris voor deze uiteenzetting. Destijds waren de doelen van de wetgeving: het creëren van een Europese Hoger Onderwijs Ruimte, mobiliteit van studenten en onderzoekers en kwaliteitsbewaking. Ik stel voor om met de kwaliteitsbewaking te beginnen omdat de commissie daaraan veel aandacht besteedt en haar zorgen naar voren heeft gebracht.

De heer **Woldring** (CDA): Ook ik dank de staatssecretaris voor zijn heldere inleiding. Ik prijs hem om zijn ambitie. In vergelijking met andere Europese landen zit Nederland in een vrij gunstige situatie. Nederland is voortvarend te werk gegaan, niet alleen in de wetgeving maar ook met de implementatie.

In mijn werk aan de Vrije Universiteit merk ik dat accreditatie heel belastend is. Bovendien komt daar af en toe een visitatie bovenop.

Kunnen die in elkaar geschoven worden? In hoeverre kan dit vereenvoudigd worden en doelgerichter worden gemaakt?

Hoe staat het met het wetgevingsproces inzake de leerrechten? Ik hoor uit de KNAW en van de VSNU dat er nogal wat commentaar is en dat men niet te tevreden is. Ligt de zaak nog op schema? Hoe staat het met de voortgang en wanneer worden de desbetreffende plannen ingediend bij de Tweede Kamer?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik ben het met iedereen eens dat de accreditatie verschrikkelijk is. Mijn eigen instelling is er ook mee bezig. Ik doe zelf niet anders dan enorme hoeveelheden papier invullen. Ik heb daarbij het gevoel dat het telkens dezelfde papieren zijn maar zij blijken toch weer net even anders te zijn. Hebben de andere landen die deelnemen aan het Bolognaproces precies dezelfde ervaringen met de bureaucratie? De staatssecretaris zegt dat Nederland in de kopgroep zit wat de ontwikkeling van het kwaliteitssystem betreft. Wordt er nog geleerd van de andere landen? De bureaucratie kan een puur Nederlands/Vlaams probleem zijn maar het kan ook een Europees probleem zijn. Misschien is het nuttig om hiervoor op Europees niveau maatregelen te treffen.

Hoe staat het met de erkenning van elkaars accreditaties? Als iemand in Nederland een bacheloropleiding heeft gevolgd, daarna overstapt naar een masteropleiding in Italië en weer terugkomt naar Nederland, hoe zit het dan met de erkenning van zijn diploma en van de accreditatie van de instelling waar hij die opleiding gevolgd heeft?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik weet niet of de staatssecretaris erbij was toen in de VVD-partijcommissie voor hoger onderwijs gesproken werd over hoe het accreditatieorgaan werkt. Het was een vreselijk verhaal. Heel kort samengevat werd daar ongeveer het volgende gezegd. Het accrediteren wordt uitbesteed aan bureaus. Die stellen de leerdoelen en checken of deze gehaald worden. Dat lijkt mij een absoluut onbevredigende situatie.

Is dat bekend op het ministerie? Vindt men dat een goed idee? Maakt het accreditatieorgaan er zich op die manier niet erg gemakkelijk van af? Wie toetst het accreditatieorgaan? Ik maak mij daar werkelijk zorgen over. Het verhaal was zeer goed onderbouwd. Ik heb geen enkele reden om niet te geloven wat daar gezegd werd. Maar hoe kon dat gebeuren en gebeurt dat nog zo?

De heer **Schuyter** (D66): Ik sluit mij aan bij de opmerkingen over de accreditatie. Minister Hermans heeft hier destijds het wetsvoorstel over de accreditatie met verve verdedigd. De discussie richtte zich op de vraag of Nederland ging certificeren of accrediteren. In deze Kamer is toen bewust gekozen voor accreditatie. Niemand is voor bureaucratie, dat is duidelijk. Ik zou de hele materie met enige voorzichtigheid willen benaderen. Wij moeten ons afvragen of deze bureaucratie veroorzaakt wordt door de overheid of door de instellingen zelf. Ik ben destijds bij de Open Universiteit erg nauw betrokken geweest bij het aspect van de accreditatie en nu heel sterk in de gezondheidszorg. Ik maak wel eens een vergelijking met de foto en de film: certificeren is fotograferen en accrediteren is filmen. Accrediteren heeft enorme voordelen, maar moet natuurlijk wel een bepaalde vorm krijgen. Het vereist een zekere bureaucratisering, laat daarover geen misverstand zijn. Het is een zeer bewuste keuze. Het kan zijn dat de NVAO te veel zichzelf in de kijker speelt op dat gebied en allerlei eisen stelt, terwijl zij zich een beetje op de achtergrond zou moeten houden en juist naar de instellingen zou moeten kijken en deze zou moeten stimuleren. De NVAO zou eens grondig moeten kijken hoe dit bij de gezondheidszorg gaat. Daar heeft men een behoorlijke ervaring met accreditatie. Over het algemeen wordt met enthousiasme die accreditatie gegeven in de instellingen.

Als men echt iets aan de kwaliteit wil doen, moet men wel beginnen bij de basis, te weten de docentenopleidingen en degenen die voor de groepen staan. Hier is wél sprake van verwijtbaar gedrag van de overheid. Dat is al begonnen in 1970 bij minister Van Kemenade. Daarna ging het hollend door. Dat hebben wij met zijn allen laten gebeuren. Het duurt een generatie voordat dit gecorrigeerd is, maar daar moeten wij wel aan werken.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik wil een vraag stellen over de mogelijkheden van de studenten. De huidige studenten zijn niet dommer dan die van vroeger. Ik heb echter wel de indruk dat de structuren van het hoger onderwijs veel stugger zijn dan vroeger en dat er minder mobiliteit en flexibiliteit is, terwijl dat nu juist de bedoeling is. Naar mijn mening lopen studenten heel vaak vast op die verstarde structuren. Misschien zitten die zelfs wel in het systeem van bachelor/master, van drie plus één. En dan is er nog een promotiestudie. Daarbij krijgen studenten vaak van te voren een plan voorgelegd dat zij vervolgens moeten uitwerken en dan worden zij doctor. Wat heeft dat te maken met doorbreking van grenzen, met creativiteit, met een echte wetenschappelijke habitus? Ik vind dat er in huidige systeem allerlei elementen zitten die de studenten eerder remmen in hetgeen de staatssecretaris voorstaat dan dat zij worden gemotiveerd om echt creatief en grensdoorbrekend bezig te zijn met het oog op de kenniseconomie. Ik lees daar steeds weer prachtige verhalen over, maar acht de structuren daarvan dommer dan de studenten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, de mogelijkheden van studenten inclusief de mobiliteit en ook de vraag die de heer Schuurman zojuist stelde te bewaren voor een tweede rondje nadat wij de complexiteit van de accreditatie hebben behandeld.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Mijn opmerking heeft wél met accreditatie te maken. Ik heb gekeken naar twee internationale

topmasters. Het is toch te gek dat universiteiten niet meer menskracht inzetten om studenten te motiveren een hoger niveau te halen. Ik vind dat er eerder sprake is van een versmalling van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek dan van een verbreding. Dat zit ook in die accreditatie.

De heer **Putters** (PvdA): Het zijn niet de minste hoogleraren waarvan ik met enige regelmaat teruggekoppeld krijg dat met name de output-financiering een enorm drukkend effect heeft op de kwaliteit van het onderwijs. Herkent de staatssecretaris dat?

Als studenten straks via internet of anderszins zicht krijgen op de kwaliteit van universiteiten en hogescholen, welke kwaliteitsaspecten zien zij dan? Gaat het daarbij om gegevens over het aantal afgestudeerden en dergelijke? Als dat het geval is, herhaalt zich in feite hetzelfde problemen. Waaraan wordt die kwaliteit afgemeten en waar krijgt men zicht op?

Staatssecretaris **Rutte**: Ik begin met de outputfinanciering en verwijs naar hetgeen de Inspectie voor het onderwijs heeft gezegd over de kwaliteit van de examinering in het hoger onderwijs. Het is natuurlijk gevaarlijk om correlaties te leggen, maar men zou zelfs een correlatie kunnen zien met het Schuttedossier. In het hbo ligt de outputbesteding op 70% en in het wetenschappelijk onderwijs 50%. Daarin zit absoluut een risico. Toen ik mij op Sociale Zaken met de bijstand bezighield, heb ik geleerd dat ieder bekostigingsmodel na een aantal jaren aan een grondige herziening toe is. Bij de invoering van leerrechten neemt de student zelf bijna fysiek het geld mee. Hij is daardoor in de positie om niet als consument naar een universiteit of hbo-instelling te gaan, maar als lid van een waarde-gemeenschap. Hij heeft daarvoor een bewuste keuze gemaakt en verwacht iets terug. Als dat er niet is, kan hij dat bevechten. Hij heeft mogelijkheden om dat voor elkaar te krijgen. Volgens mij loopt dat beter dan in de huidige bekostigingsstructuur.

Hoe maakt een student een keuze voor een bepaalde universiteit of hbo-instelling? Nu gebeurt dat vaak op grond van het antwoord op de vraag waar de café's zitten, waar zijn vrienden heengaan en waar hij snel een kamer kan vinden. Het laatste wat wij willen is dat een student kiest voor een onderwijsinstelling uitsluitend op grond van het antwoord op de vraag wat het aantal afgestudeerden is aan die instelling. Een student moet een keuze maken op grond van het profiel van een bepaalde instelling. Als iemand geschiedenis wil gaan studeren en meer geïnteresseerd is in de geschiedenis van Nederland, gaat hij naar Leiden. Gaat zijn interesse meer naar de politieke kant van de geschiedenis, dan gaat hij naar Groningen of naar Utrecht. Verder is het heel belangrijk wat de arbeidsmarkt ervan vindt. Wij willen zichtbaar maken wat de arbeidsmarkt van een bepaalde opleiding zegt. Waar komen deze mensen terecht? Komen zij in het onderwijs of gaan zij naar het bedrijfsleven? Of komen zij nergens terecht omdat niemand hen wil hebben omdat de opleiding te slecht is? In het verleden is op grond van onderzoek gezegd dat bepaalde opleidingen niet goed waren. Als men daar nu gaat kijken, is duidelijk welk effect die kwalificatie gehad heeft op de verbetering van de kwaliteit. Wij moeten dat niet onderschatten. Dit werkt misschien nog wel sterker dan een financiële incentive. Het aardige is dat de overheid zich op die manier veel meer kan terugtrekken. Zij hoeft niet meer tot in detail prestatieafspraken te maken. Ik wijs op het blad Christen-democratische verkenningen van het CDA van deze zomer. Pauline Meurs wordt geïnterviewd over de positie van de professional die steeds meer onder druk komt te staan. Zij concludeert dat het aansturen van instellingen op basis van gedetailleerde prestatieafspraken eigenlijk tot niets leidt. Ik heb dat zelf drie jaar lang gezien. Het leidt tot eindeloze discussies en onderhandelingen over prestatieafspraken. In algemene zin is er sprake van een beweging van veel vertrouwen naar weinig vertrouwen.

De heer **Woldring** (CDA): Outputfinanciering betekent voor de mensen die aan de faculteit werken dat zij de studenten geweldig moeten motiveren, want er moet een eindscore komen. Men weet dat men daarop afgerekend wordt. Het stelsel van profielen en leerrechten moet nog bewijzen dat het tot goede resultaten leidt. Ik ben zelden een eerstejaars tegenkomen die op grond van profielen naar een universiteit gaat. Bij de keuze voor een master ligt dat inderdaad anders. Bij een bacheloropleiding spelen secundaire elementen zoals een vriendinnetje, een kamer, enzovoorts een heel belangrijke rol. Ik vraag de staatssecretaris zijn kritiek op de outputfinanciering eens toe te passen op het stelsel van de leerrechten.

Staatssecretaris **Rutte**: Een student die geen water heeft, gaat zand drinken. Als er geen materiaal beschikbaar is over de kwaliteit van een universiteit, kan een student niet kiezen. Als de VSNU langskomt, zeg ik wel eens een beetje pesterig: Ha, daar heb je het kartel. Dat is natuurlijk niet leuk. Ik heb ook beloofd om het niet meer te zeggen. Het is een waargemeenschap gebaseerd op gemeenschappelijke belangen. Het is belangrijk dat de kwaliteit inzichtelijk gemaakt wordt, omdat de student dat gegeven kan meewegen bij het maken van zijn keuze. Ik ben het wel met de heer Woldring eens dat bij de keuze voor een masteropleiding de kans veel groter is dat er rekening gehouden wordt met wat de buitenwacht ervan vindt dan bij de keuze voor de bachelorstudie. Het is echter wel vervelend als iemand bij Unilever of Shell aanklopt en hem gevraagd wordt waarom hij aan een bepaalde instelling is gaan studeren, terwijl hij wist dat die opleiding daar het al jaren heel slecht doet. Dat soort discussies ga je natuurlijk krijgen.

Outputfinanciering is natuurlijk niet helemaal uit beeld. Ook in het leerrechtenstelsel zit nog steeds een diplomabonus van ongeveer 25%. Het overgrote deel van het geld wordt echter direct gekoppeld aan de vraag waar de student zijn of haar leerrechten doorbrengt. De rest van de financiering is de vaste voet die nodig is om te vereffenen voor het feit dat er unica gegeven worden, kleine vakken die maar op één universiteit worden gegeven dan wel het beheer van heel dure universitaire collecties die nooit gefinancierd kunnen worden uit snel fluctuerende studententrommen. Er komt een veel grotere nadruk op de vraag of een universiteit in staat is studenten aan te trekken door hun iets te bieden dat blijkbaar aanspreekt. Dat wordt ook gesteund door de wijze waarop een instelling uit een onderlinge vergelijking komt.

Het accreditatiestelsel staat onder toezicht van de onderwijsinspectie. Die houdt toezicht op de NVAO. Er gebeurt inderdaad ergens tussen de instellingen en de NVAO iets dat heel veel ellende oproept. Wij hebben dat allemaal geanalyseerd. Ik vertel nog niet welke oplossing wij kiezen omdat daarover intern nog moet worden besloten. Dat gebeurt de komende weken. Wij willen perspectief bieden op een structurele oplossing voor de langere termijn en op korte termijn veel van die bureaucratie uit het stelsel halen. Het is gewoon zonde van het geld. Dat is daarvoor niet bedoeld. Wij zien o.a. dat er in het accreditatiekader te veel gekeken wordt naar procesindicatoren. Ik heb wel eens heel cynisch gezegd dat men in Nederland een heel slechte opleiding kan aanbieden en toch door de accreditatie kan komen, als men maar keurig op de juiste pagina's en in de juiste hoofdstukken verklaart hoe men komt tot dat slechte onderwijs. Het accreditatiekader moet veel meer omgebogen worden naar de uitkomsten van het proces: Wat wordt er in aan concrete kwaliteit op de mat gelegd? Ik ben het overigens volledig met de heer Schuyer eens dat wij moeten oppassen door te slaan en dat wij moeten leren van andere sectoren. Wij onderzoeken nu nadrukkelijk wat er in andere sectoren gebeurt. Wij doen het voorzichtig en zetten niet meteen alles overboord. De kern, namelijk dat een objectieve buitenstaander beoordeelt of een opleiding klopt en voldoet aan de eisen, is natuurlijk uitstekend. Het gedachtegoed van

oud-minister Hermans hierover steun ik. Wij moeten in de gaten houden of de bureaucratie niet te ver doorslaat en of het geen rem zet op vernieuwing.

Als een opleiding opkomt voor herbeoordeling, moet die weer worden goedgekeurd door de NVAO. De verifiërende en beoordelende instanties (de VBI's) doen het voorwerk en die gaan daar kijken. Daarnaast is er altijd een proces van zelfevaluatie binnen de instellingen. De visitatie is onderdeel van het proces wat een VBI organiseert. Visitatie betekent dat externe deskundigen het niveau en de inhoud beoordelen. Het komt ook voor dat de NVAO conclusies van een VBI afwijst.

De wetsvoorstellen liggen goed op schema. Het wetsvoorstel voor de leerrechten staat nog apart van de nieuwe wet op het hoger onderwijs. Die willen wij eerder door het parlement hebben omdat dit op tijd moet worden ingevoerd. Later wordt het natuurlijk wel een onderdeel van de nieuwe wet op het hoger onderwijs. Het wetsvoorstel voor de leerrechten ligt nu bij de Raad van State, het komt zeer binnenkort terug en zal in november bij de Kamer worden ingediend voor invoering per 1 september 2006. Bij het wetsvoorstel inzake de nieuwe wet op het hoger onderwijs is de beoogde datum van inwerkingtreding 1 januari 2007. De indiening is voorzien half februari volgend jaar.

Het proces met de koepels en de belangenorganisaties loopt eigenlijk best aardig. De HBO-raad is enthousiast over de leerrechten en de VSNU heeft er veel zorgen bij. De VSNU was bang dat de opleidingen op een andere manier moeten worden opgezet. Dat is echter niet waar. Verder vreest zij dat het zal leiden tot veel administratie. De IB-groep in Groningen gaat veel van de administratie overnemen. Er wordt nog uitgezocht hoe het werkelijk zit met de administratie rondom de leerrechten. Ik denk nog steeds dat het zeer goed te doen is.

Bij de nieuwe wet spelen allerlei thema's. Iedereen kiest daarin positie. Het accreditatiestelsel is geen groot discussiepunt. Iedereen is het erover eens dat dit vereenvoudigd moet worden. Er zal nog wel een flinke discussie met de koepels gevoerd worden over de kwaliteit van de docenten. Op welke manier wordt de academische vrijheid van de docenten goed geborgd in de wet? Andere punten betreffende de positie van de studenten in de wet en de vraag of instellingen wel of niet een aangrijpingspunt zijn. Wij menen dat dit laatste niet zo is. De uitkomst van het proces moet uitstekend hoger onderwijs zijn. Wij willen geen instellingenwet maken. Men is het daarover wel eens, maar het heeft wel consequenties voor de uitwerking. Bovendien is dit een van de eerste grote wetsvoorstellen die vertrekt vanuit het gedachtegoed van de zorgplicht. Daarmee wordt landelijk heel veel gedoe weg genomen. Er wordt een aantal zaken in omschreven waaraan de instelling moet voldoen. Deze zaken worden in een goede sfeer besproken met de verschillende belangenorganisaties. Wij moeten de uitkomsten daarvan afwachten, maar wij liggen op schema.

Mevrouw Broekers vraagt hoe andere landen het doen op het gebied van accreditaties. Dat is allemaal in beeld gebracht en daarvan wordt geleerd. De voorzitter van het college van bestuur van Fontys kondigde aan dat hij ging samenwerken met een universiteit in Engeland. Daarbij kwam de vraag aan de orde, wie de concrete opleiding accrediteerde met wie Fontys ging samenwerken. Het ging hier om een accreditatie die op instellingsniveau plaatsvond. Het is dan heel lastig om te weten of die opleiding voldoet aan de eisen die in Nederland worden gesteld. Er zijn namelijk grote verschillen tussen de Europese landen. Er wordt wel geprobeerd om de verschillende inzichten goed te verwerken in de aanpak van het Nederlandse accreditatiestelsel.

Iemand die bijvoorbeeld een deel van zijn studie in Bologna heeft gedaan, kan terug naar een Nederlandse universiteit. Het is dan wél van belang dat die universiteit in Bologna aan de standaarden voldoet. Die moeten passen in het Europese raamwerk van kwaliteitszorg. Het studie-

puntensysteem biedt veel communicatiemogelijkheden tussen de verschillende universiteiten. De problemen liggen meer bij de aansluiting van bachelor naar master. Is het mogelijk om in het buitenland een specifieke studie voort te zetten? Is er een doorstroommaster naar een andere universiteit? Dat probleem is groter dan dat iemand moeilijk terug kan komen omdat in het buitenland behaalde punten niet worden erkend.

De heer **Woldring** (CDA): Een tien in Italië wordt in Noord-Europa op zijn hoogst als een acht beoordeeld. Een acht in Italië, is hooguit een zes in Nederland.

De heer **Schuyer** (D66): Dat hangt ook af over welke Italiaanse instelling het gaat.

Staatssecretaris **Rutte**: Dat dacht ik ook, maar in algemene zin begrijp ik het. Dat is ook een van de redenen waarom er in het Bologna-proces prioriteit wordt gegeven aan drie sporen: erkenning, kwalificatieraamwerk en kwaliteitszorg. Het kwalificatieraamwerk is van groot belang omdat dit gaat helpen om onderling makkelijker te erkennen. Het is nu nog een grijs gebied. Ik praat veel met studenten en het grootste probleem als het gaat om de doorstroming van bachelor naar master zit toch in de vraag hoe iemand gemakkelijk in een ander land zijn studie kan voortzetten.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Dat geldt in Nederland zelf ook.

Staatssecretaris **Rutte**: Inderdaad, zelfs bij doorstromingsmasters wordt gezegd: blijf maar op de universiteit waar je je bachelor hebt gehaald. Ik heb een paar rondetafelgesprekken gevoerd met docenten over de kwaliteit van de docenten. Zij zijn een enorme hoeveelheid tijd kwijt aan het administratieve proces. Onlangs was er een uitzending in het programma Buitenhof waarin twee hbo-docenten daarover schrijvende verhalen vertelden. Er wordt nu gekeken of de raden van toezicht een rol kunnen krijgen als het gaat om de algemene zorg rondom de academische vrijheid en het niveau van het docentenkorps. Wij zouden hiervoor zelfs een zorgplicht kunnen opnemen in de wet. De vraag is, of dat niet een lege huls is. Wij zijn op dit moment die mening toegedaan en in dat geval is het beter om de raad van toezicht een rol in dezen te geven. Verder wordt er voor het hele onderwijs gekeken, of er niet een soort normering kan komen hoeveel geld er naar overhead mag gaan. Het moet echter niet verplichtend worden geregeld, maar meer een «pas-toe-of-leg-uit-constructie» worden. Als een instelling meer geld uitgeeft aan overhead, moet zij uitleggen waarom. Er wordt ook bekeken of de docenten zelf kunnen werken aan een algemene kwaliteitsnormering. In het hbo zien wij verschillende initiatieven op dit gebied. Ondanks dat een deel van de studentenbeweging daar wel om vraagt, ben ik erg terughoudend om in de wet vast te leggen dat er voor de docenten in hoger onderwijs concrete kwalificaties mogen worden gesteld. Dat gaat namelijk heel ver, zeker in het wetenschappelijk onderwijs waar sprake is van een vervlechting met de researchkant en de onderwijskant.

De heer **Putters** (PvdA): De beweging naar meer beoordelen op output wordt steeds sterker. Meer output wordt alleen verkregen door meer input. Ik meen dat de didactische vaardigheden van degenen die voor de collegezaal staan nog steeds onderbelicht zijn. Ik heb mij daarover altijd zeer verbaasd. Ik heb al aan drie universiteiten gedoceerd en het enige wat op dit gebied aangeboden wordt, is de mogelijkheid om een cursus basisdidactiek te volgen. Bij alle andere vormen van onderwijs is dit totaal anders. Als de kennis niet goed wordt overgebracht, missen de studenten de aansluiting met innovatieve ontwikkelingen, de economie, het bedrijfsleven, enzovoorts. Moet daaraan niet iets meer gedaan worden?

Staatssecretaris **Rutte**: Het ISO pleit sterk voor een normering op grond van welke kwalificaties iemand docent mag zijn. De LSVB denkt daar weer anders over. Het is een lastig punt. Men kan zich ook afvragen of het geen afbreuk doet aan het wetenschappelijk onderwijs en aan het karakter van onze universiteiten. Ik vraag mij af of de overheid dan niet te betuttelend bezig is. Ik zoek het liever in een soort van tweede schil waarbij men duidelijk moet maken hoeveel geld er naar de docenten gaat en welke rol het toezicht in zo'n instelling op de docenten heeft. Ik sta er niet geharnast in. Wij hebben intern zeer uitvoerig hierover gediscussieerd. Ik vind het nogal wat om dat op te leggen.

De heer **Putters** (PvdA): Dat begrijp ik, maar het is wel heel opvallend dat wij dit met name zo vinden voor docenten in het wetenschappelijk onderwijs en voor alle andere docenten niet.

De **voorzitter**: De vraag van de heer Schuurman of de docenten in staat zijn om de huidige studenten flink te motiveren om het onderste uit de kan te halen, is nog niet beantwoord.

Staatssecretaris **Rutte**: Ik ben helemaal niet zo somber over het niveau van het onderwijzend en onderzoekend personeel aan onze universiteiten en hbo-instellingen. Ik maak mij niet zoveel zorgen daarover. Daar lopen in overwegende mate zeer goede mensen rond. Ik maak mij veel meer zorgen over de hoeveelheid tijd en geld die gaat zitten in allerlei andere dingen zoals het administratieve proces, de overhead, het feit dat een directeur personeelszaken van een universiteit meer verdient dan een hoogleraar. Ik word daar heel giftig van. Er zijn dingen echt fout gegaan en dat gaan wij nu veranderen. Ik wijs op de invoering van leerrechten, op het zichtbaar maken van de kwaliteit van de instellingen, op het vereenvoudigen van de wet waardoor de bureaucratie sterk verminderd wordt, op het versterken van het interne toezicht en op de positie van docenten in de inspraak. Ik vind het heel leuk als de voorzitter van het college van bestuur van InHolland deze week bij de opening van hbo-jaar stelt zegt dat zijn eerstejaarsstudenten minimaal vijftien contacturen krijgen. Het is nu gemiddeld vijf uur, dus dat is een verdriedubbeling. Ik vind het leuk als de voorzitter van het college van bestuur van de universiteit van Nijmegen de heer De Wijkerslooth, zegt dat hij 35 uur studiebelasting garandeert in alle alfa- en gammastudies. Die ligt nu gemiddeld op 20 uur. Dat zijn enorme bewegingen. Er gebeurt wel degelijk iets door de mix van de maatregelen en doordat wij met elkaar in gesprek zijn.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik vind het tragisch dat wij anno 2005 blij moeten zijn met lieden die dit verkondigen. Ik werk al jarenlang aan een universiteit en ik vind dit dieptreurig.

Staatssecretaris **Rutte**: Wij willen met elkaar een omslag in het denken bereiken. Daar gaat het om. Het is niet normaal dat een student kunstgeschiedenis gemiddeld slechts 18 uur – contacturen plus zelfstudie – met zijn studie bezig is en dat een studie sociologie gemiddeld niet veel meer dan 20 of 22 uur per week vraagt. Dat zijn parttime opleidingen. De bedoeling is dat jonge mensen uitgedaagd worden om papers te schrijven en debatten te organiseren.

Een ander probleem is of de magister, de beste docent, wel het eerstejaarscollege geeft. Bij het 430-jarig bestaan van de universiteit van Leiden, kwam ik mijn oude hoogleraar antieke oudheid Pleket tegen. Ik vroeg hem of hij nog wist dat hij indertijd het eerstejaarscollege gaf. Hij antwoordde: Natuurlijk weet ik dat, maar het was wel zwaar. De avond voor dat college was het stil in huize Pleket, want er was niets zo zwaar als 300 snotneuzen stil houden. Hij speelde in de collegezaal in zijn eentje hele veldslagen na. Het was ongelooflijk inspirerend om dat te zien. Zijn

filosofie was dat de magister, de eigenaar van het vakgebied, vers te impregneren studenten persoonlijk gaat lesgeven. Het is prima als er later ook een studentenassistent in beeld komt, maar op dat moment moet de hoogleraar daar zelf staan. Misschien ben ik een ontzettend ouderwetse idioot, maar ik geloof dat dit heel belangrijk is.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De staatssecretaris is helemaal geen ouderwetse idioot. Jarenlang was het echter vechten tegen de windmolens, omdat er in de jaren tachtig/negentig lieden waren die het principe huldigden: hoe minder hoe beter, wij laten ze wel een stukje schrijven.

Staatssecretaris **Rutte**: Dat zijn toch geen docenten?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Oh nee? Wij spreken elkaar nog nader.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik zie niet hoe je aan een regering kunt vragen om de kwaliteit van universitaire docenten op te voeren. Dat lijkt mij ook onjuist. Het is goed mogelijk om dat in de faculteit zelf te organiseren als men dat wil. De Leidse opleiding geneeskunde kwam zo slecht uit de evaluatie dat er veel moest gebeuren. Ik was coördinator van twee grote blokken en heb twee docenten geweigerd college te laten geven nadat zij het tot twee keer toe gepresteerd hadden om met de rug naar de zaal het betoog voort te zetten. Zo bang waren zij voor de zaal. Dit is een tragisch voorbeeld, maar een faculteit kan de eigen docenten beoordelen en hen eventueel een cursus laten volgen. Ik vind het niet juist om dit naar de overheid te schuiven. Een instelling kan dit heel goed zelf organiseren.

Staatssecretaris **Rutte**: De argumenten van mevrouw Dupuis pleiten ervoor om het niet in een wet te regelen of met docentenkwalificaties op te lossen. Daar valt ook aan onze kant het dubbeltje naar toe. In de conceptwetstekst hebben wij het ook niet opgenomen. Het is wel mogelijk om er in een soort tweede schil voor te zorgen dat die discussie in de instellingen zelf maximaal gevoerd wordt. Dat kan door de manier waarop het geld gegeven wordt, door ervoor te zorgen dat de prestaties duidelijk worden en dat intern vanuit de raad van toezicht en vanuit de medezeggenschap de horizontale druk maximaal is. De gemeenschap moet het eigenaarschap nemen voor de kwaliteit.

De heer **Putters** (PvdA): Studenten willen steeds meer weten welk type hoogleraar of docent er voor hun neus staat. Ik ben er ook niet voor om alles in wetten vast te leggen, maar er moeten wel prikkels zijn voor de studenten om te willen weten welke docenten er zijn en welke kwaliteiten zij hebben.

Staatssecretaris **Rutte**: Er wordt bekeken of de kwaliteit van de docenten een aspect kan zijn bij het accrediteren van de opleiding. Mijn beeld van de gemiddelde docent in het hoger en wetenschappelijk onderwijs is nog steeds heel positief. De komende dagen ga ik samen met de voorzitter van de HBO-raad Doekle Terpstra, colleges bijwonen in Rotterdam en Utrecht. Dan kunnen wij eens praten over wat er wel en niet werkt. Heel veel gaat er gelukkig goed.

Er zijn 550 000 studenten in het hoger onderwijs: 44% van de jongeren van 18 jaar gaat nu studeren in het hoger onderwijs. Dat is vergeleken met 20 jaar geleden een enorme toename. Het stelsel absorbeert die toename nog redelijk. Dat is naar mijn mening wel een compliment waard.

De heer **Schuyer** (D66): Ik ga een heel eind met de heer Putters mee. De spanning in het wetenschappelijk onderwijs is al generaties lang dat onderwijs en onderzoek volgens velen een samenhang vertonen. Dit

mocht een paar generaties geleden misschien helemaal waar zijn, maar dat is nu toch behoorlijk verloren geraakt. Het is zeer de vraag of die positie nog stand kan houden. Als je daar zoals ik wat genuanceerder naar kijkt, kun je wat meer pleiten voor kwalificaties van docenten dan andersom. Het is niet de bedoeling om dat met een wet volledig vast te spijkeren, maar dat er iets meer gedaan wordt dan nu het geval is, lijkt mij wel mogelijk.

Verder zou ik wel eens willen weten wie van ons méér dan 20 uur college heeft gekregen. Men moet oppassen om dit op te voeren tot 35 uur. Er zit meer aan vast aan een studie dan alleen het college!

Staatssecretaris **Rutte**: Ik pleit niet voor 35 uur college. Dat zou wel heel hysterisch zijn. De totale studiebelasting moet echter wel ver boven de 30 uur liggen. Dat is hetgeen de heer De Wijkerslooth in Nijmegen aankondigde. Uit allerlei onderzoeken blijkt dat een studie kunstgeschiedenis over heel Nederland gemeten gemiddeld 18 uur vraagt aan het bijwonen van colleges en aan studie. Ik heb intern wel eens gevraagd hoe het kan dat een student kunstgeschiedenis evenveel ECTS-punten krijgt als een student geneeskunde die op maandagochtend om negen uur begint met snijden, er vrijdag om vijf uur onder het bloed uitkomt en in het weekend nog zijn boeken moet lezen. Dan wordt mij uitgelegd dat dit volstrekt logisch is. Maar ik vind het niet logisch. Dit wordt ook uitgezocht in het accreditatiesysteem, want het slaat natuurlijk nergens op.

De heer **Klink** (CDA): Kunnen visitatie en accreditatie ineengevlochten worden, of zijn het twee aparte trajecten?

Staatssecretaris **Rutte**: De VBI's doen het voorwerk. Daarbij vindt ook visitatie plaats. Zij leveren het materiaal aan en de NVAO maakt op basis van die input een eigenstandige afweging. Als de NVAO vaststelt dat de input niet genoeg is en besluit tot een eigen onderzoek, dan wordt er extra werk gedaan. Dit is echter geen standaard procedure. In het wetenschappelijk onderwijs vinden ook nog steeds onderlinge vergelijkingen plaats tussen de faculteiten.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mag ik iedereen aanraden om de Handelingen van de behandeling van het wetsvoorstel over de accreditatie na te lezen? Dit punt is daar uitvoerig aan de orde geweest.

De **voorzitter**: Een van de doelen van het Bologna-proces is om de mobiliteit van studenten te bevorderen, nationaal en internationaal. Ik nodig de leden uit, hun desbetreffende vragen te stellen.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik heb vrij veel contact met studenten die rechten studeren. Hier ligt mobiliteit moeilijk omdat het voor hun toekomstmogelijkheden goed is om in Nederland de masterstudie te volgen en eventueel daarna nog een LLM in het buitenland te halen. Als een student in Nederland een bachelor heeft gehaald en daarna in het buitenland een postdoctoraal of een master gaat doen, neemt hij dan zijn pakket leerrechten mee? Zal daarmee de mobiliteit sterk bevorderd worden? Nu is de mobiliteit zeer beperkt, ook al omdat het helemaal niet gemakkelijk is om toegang te krijgen tot buitenlandse universiteiten. Het aantal beschikbare plaatsen is heel gering. Ik heb voor mijn studenten een uitwisseling met l'Institut des Études Politiques in Parijs. Wij kunnen daar jaarlijks tien studenten brengen. Verder mogen er drie naar Oxford, maar die moeten met gemiddeld acht zijn afgestudeerd. Ik vraag mij af, hoe dat verder zal gaan.

De heer **Putters** (PvdA): In hoeverre kunnen studenten hun leerrechten meenemen en elders in Europa uitgeven? En weten de onderwijsinstel-

lingen zelf de studenten te bereiken die zich al op de arbeidsmarkt begeven? Wij spreken steeds over jonge, aankomende studenten. In het kader van een leven lang leren is er volgens mij heel veel te doen op de arbeidsmarkt.

De heer **Schuyer** (D66): Zijn er gegevens bekend over de aantallen? De overheid heeft in dezen maar zeer beperkte mogelijkheden. Zij kan wel proberen de kwaliteit te realiseren en de punten erkennen, maar er zijn zeer grote cultuurverschillen. Italië is nu een paar keer genoemd. Alle studenten in Italië wonen bij hun ouders. Uitwisseling van kamers is daar dus erg moeilijk. Er is een aantal factoren dat de overheid niet kan beïnvloeden. Met name de situatie in Duitsland en Italië is zodanig dat studenten niet gemakkelijk komen tot onderlinge woningruil, om eens iets heel triviaals te noemen.

Mevrouw Broekers sprak over tien en drie plaatsen die beschikbaar zijn in respectievelijk Parijs en Oxford. Ik denk dat die faculteit al een hele spekkoper is. Het gaat daarbij om de briljante studenten en die krijgen altijd wel kansen. Als wij mobiliteit echt willen stimuleren, zal er ook op een andere manier naar de studiefinanciering gekeken moeten worden. Het is echter de vraag of wij die kant op willen.

De heer **Klink** (CDA): De VSNU vreest voor een cafetariasysteem en meent dat de leerrechtssystematiek uiteindelijk zal leiden tot onsamenvangende trajecten.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Leerrechten veronderstellen dat de studenten op stap gaan en dat de universiteiten daaraan tegemoetkomen. Misschien zouden wij het kunnen omkeren en ons de vraag stellen, of wij met de leerrechten wel op de goede weg zitten. Er dient voortdurend gelet te worden op de positie van de student. Die moet uitgedaagd worden in een situatie waarin hij op allerlei mogelijke manieren gebonden is. De heer Putters sprak al over de oudere generatie die niet meer zo gemakkelijk van de ene plaats naar de andere gaat. Moeten de instellingen niet bij de studenten komen in plaats van te verwachten dat zij naar de beste universiteit gaan?

Staatssecretaris **Rutte**: De vrees van de VSNU dat de instellingen gedwongen worden om cafetariaopleidingen aan te bieden, is echt onzin. Ik zeg het maar het hard, ik heb het ook tegen de VSNU zelf gezegd. De instellingen kunnen gewoon volledig geïntegreerde driejarige bachelorprogramma's aanbieden. Laten zij dat ook doen! Ik vind het prima als de ene universiteit het anders doet dan de andere. Ik zou graag zien dat de verschillen in aanpak meer zichtbaar worden. Een studie geschiedenis aan de UVA is echt anders dan een studie geschiedenis in Leiden. Er is sprake van grote verschillen in filosofie en aanpak en dat is prima. De instellingen moeten dat ook laten blijken! De student is geen consument. Ik geloof echt dat een universiteit of hogeschool een waardegemeenschap is. De keuze die is eerste instantie gemaakt wordt door een student, is ontzettend belangrijk. Als een student na de afronding van zijn bachelor, ervoor kiest om zijn master aan een andere universiteit te doen, vind ik het prima als die universiteit dat financieel meteen voelt. Dat kan de universiteit aanmoedigen om een aantrekkelijk masterprogramma te bieden.

De heer **Woldring** (CDA): Leidt de leerrechtssystematiek ertoe dat iemand na een jaar of een halfjaar van universiteit kan wisselen?

Staatssecretaris **Rutte**: Het kan wel, maar het is niet mijn bedoeling. Doel van de leerrechtssystematiek is dat de student ervaart dat hij in de positie is, een keuze te maken. Hij neemt het geld mee naar de instelling

waar hij voor kiest. Een instelling heeft dus belang bij de keuze van een student. Als een student een studie aan een bepaalde universiteit echt heel slecht vindt en er alles aan heeft gedaan, kan hij inderdaad wisselen. De student kiest voor een programma, die wil een titel halen. Leerrechten zijn voor de bekostiging van opleidingen. De bedoeling is dat de student die opleiding afrondt. Er komt een redressering van de positie van de student tegenover de instelling. Als iemand kiest voor een bepaalde instelling, voelt die instelling dat financieel. Een student heeft ook de mogelijkheid om zijn opleiding een tijdje te onderbreken of in het buitenland voort te zetten.

De heer **Klink** (CDA): Ik heb ooit een vrije studierichting aan de Erasmus-universiteit gevolgd. Reken maar dat de hoogleraar er echt bovenop zat dat het een integraal en samenhangend pakket was. Bepaalde onderdelen werden in Amsterdam gegeven maar de samenhang werd in Rotterdam bewaakt.

Staatssecretaris **Rutte**: Een wo-opleiding kan men toch niet hakken in brokjes van een halfjaar! Het gebeurt echter wel. Laatst kwam er bij de directie hoger onderwijs een van de grote filosofen van Nederland op bezoek. Hij vertelde dat hij Hegel in zes weken moest geven omdat zijn universiteit hem dwong, blokjes van zes weken aan te bieden. Volgens hem kon men dat vergeten omdat er voor Hegel minstens een halfjaar nodig is: eerst vier weken, dan een tijdje helemaal niets en daarna moet je erop terugkomen. Het gaat om reflexie.

De heer **Putters** (PvdA): Dan is het idee van de «shoppende» student vooral een angst van de instellingen?

Staatssecretaris **Rutte**: Een student kan er nu al voor kiezen om zijn studie ergens anders voort te zetten.

In 2003 was er een uitgaande mobiliteit van 17 000 studenten voor het hele hoger onderwijs, inclusief hbo, en een inkomende mobiliteit van 37 000. Dat betreft de EU, de EER en de niet-EER-landen. In de internationaliseringsnota wordt een onderscheid gemaakt tussen niet-EER-landen. Voor het opzetten van het beurzenprogramma hebben wij in november een nota geschreven. Die is in juni in de Tweede Kamer behandeld. Wij hebben op hoofdlijnen steun gekregen om te stoppen met de financiering van studenten uit niet-EER-landen en in ruil daarvoor gecontingenteerd aan de instellingen het geld te geven dat zij nu aan de niet-EER-studenten kwijt zijn. Dat zijn de zogenaamde kennisbeurzen. Zij kunnen daarvoor hun eigen beleid organiseren en dat kaderen in een gezamenlijk merk voor het hoger onderwijs in het buitenland. Nu kan het zo zijn dat het NESO in Peking om tien uur de hogeschool van Amsterdam op bezoek heeft, om half elf de universiteit van Leiden en dat om een uur de universiteit van Groningen voorbijkomt. Al die instellingen gaan vervolgens allemaal praten met de universiteit van Peking. Daartussendoor zitten dan ook nog de universiteit van Oxford en de Humboldt. Dat werkt dus niet, dat moet veel beter gecoördineerd worden. Voor mobiliteit is de leerrechtendiscussie niet zo heel belangrijk. Het is namelijk maar de vraag of er in het buitenland überhaupt collegegeld betaald moet worden. In Duitsland is dat vooralsnog vrij. Het grote probleem is de meeneembaarheid van de studiefinanciering. Wij hebben bekeken of de studiefinanciering breed in Europa meeneembaar gemaakt kan worden. Ik wijs op het arrest Bidar over een Franse student die in Engeland ging studeren en zijn geld niet mocht meenemen. Op dit moment is de conclusie dat het niet lukt om daarover een Europese afspraak te maken. Wij hebben wel behoorlijk voortgang geboekt tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EU op een conferentie in Noordwijk in oktober 2004. Bouwend op dat draagvlak proberen wij nu te

komen tot een terugvaloptie die zoveel mogelijk studenten in de gelegenheid stelt hun studiefinanciering mee te nemen. Een en ander wordt juridisch en Europees-rechtelijk gecheckt. In oktober vindt er een followup plaats van de conferentie van Noordwijk waarin dit met alle Europese partners besproken wordt. Het ziet er heel perspectiefrijk uit. Beide Kamers worden hierover eind oktober per brief geïnformeerd.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Nederland kan toch toestaan dat Nederlandse studenten hun leerrechten meenemen naar het buitenland en deze daar inzetten, ongeacht wat de rest van Europa doet?

Staatssecretaris **Rutte**: Wij zouden de studiefinanciering inderdaad kunnen meegeven. Daarbij moet wel op een paar zaken worden gelet. De buitenlandse opleiding moet het niveau hebben van hoger onderwijs. Daarover moeten afspraken gemaakt worden. Als er ook nog een lening bij de studiefinanciering zit, moet de terugbetaling geregeld worden en bovendien moet voorkomen worden dat iemand die uit het buitenland hier komt studeren en studiefinanciering krijgt, vervolgens in het buitenland gaat studeren met medeneming van de Nederlandse studiefinanciering. Het lijkt heel perspectiefvol. Tot nu toe komen wij geen grote problemen tegen.

De heer **Putters** wees op een leven lang leren. Het invoeren van leerrechten is ook hierbij interessant. Leerrechten die men over heeft, kunnen worden ingezet in het kader van leven lang leren. Het ministerie van Onderwijs heeft gezamenlijk met Sociale Zaken een projectdirectie opgericht rondom leven lang leren. Deze kijkt ook naar de positie van het hoger onderwijs. Mensen in een uitkeringssituatie kunnen de mogelijkheid krijgen een opleiding in het hoger onderwijs te volgen als dat helpt om hen snel terug te brengen naar de arbeidsmarkt. Bij de leerrechten is de grens van 30 jaar eruit haalt. Iemand die zijn leerrechten niet gebruikt heeft, kan op zijn vijftigste gaan studeren tegen het lage wettelijke collegegeld. Hij krijgt overigens geen studiefinanciering, die stopt wél bij 30 jaar. Het leerrechtengedachtegoed is een leven lang meelopend gedachtegoed voor iemand die nog geen titel heeft.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Het lijkt mij minstens zo belangrijk dat docenten die mobiliteit ook hebben en een halfjaar of een jaar aan een instelling in het buitenland kunnen verblijven om met nieuwe ideeën en creatieve gedachten terug te komen. Maar dit is een moeilijk punt. Het loopt vaak stuk op de jonge vaders of moeders met zorgplichten en dergelijke. Is over dit probleem en eventuele oplossingen nagedacht?

Staatssecretaris **Rutte**: Het is een lastig probleem. Maar zeker binnen de meer internationaal georiënteerde faculteiten gebeurt er veel en met enig gemak. Het hoeven niet altijd uitzendingen van een jaar of een halfjaar te zijn, men kan ook een paar weken een vak geven in een ander land en de opgedane ervaring mee terug nemen naar de eigen instelling. Het is in de eerste plaats het personeelsbeleid van de instellingen zelf.

Ik ben ook met de instellingen in gesprek over de bizar lage aantallen vrouwelijke hoogleraren. Nederland zat in dezen onder Togo en nu net erboven. De minister en ik stellen dit punt aan de orde in de Nota jong talent.

De heer **Woldring** (CDA): Hiervoor moet goed beleid ontwikkeld worden, anders ontstaat er paniekvoetbal!

De heer **Putters** (PvdA): Ik heb een vraag over de onderzoeksmasters enerzijds en het perspectief op promotietrajecten anderzijds. Hoe wordt daarover gedacht op het ministerie? Wordt er een voorschot genomen op promotietrajecten? Moeten die ingekort worden? Ik verwijs naar een van

de beleidsdebatten dat wij hier hebben gevoerd. De minister heeft daarbij niet ontkend dat de promotietrajecten mogelijk teruggebracht worden.

Staatssecretaris **Rutte**: De minister en ik denken over alles hetzelfde, maar dan moet ik wel weten wat zij precies gezegd heeft.

De heer **Putters** (PvdA): Ik heb het horen vallen in een fel debat met de heer Van Raak.

Staatssecretaris **Rutte**: Er zijn nu ongeveer 2500 promoties per jaar. Wij hebben vastgesteld dat het ius promovendi is voorbehouden aan de researchuniversiteiten. Wij moeten voorkomen dat dit wegsijpelt naar het hbo. Er kan best gesproken over het perspectief op een derde cyclus bij het hbo, maar er moet opgepast worden met terminologieën zoals professional doctor. Wij komen daarop terug in die nota. Daarin wordt ook ingegaan op het lastige thema van de onderzoekscholen en de graduateschools die overal opkomen en op het feit dat bredere onderzoeksscholen hier en daar ondergesneeuwd dreigen te worden door de ontwikkeling van meer op één instelling geënte graduateschools. Wij kiezen er waarschijnlijk toch voor om duizend bloemen te laten bloeien en het te zoeken in de kwaliteitszorg, in plaats vanuit de overheid gedetailleerd voor te schrijven hoe instellingen dat allemaal moeten doen. Op de werkvloer loopt het allemaal wel.

Ik blijf het antwoord op de vraag over de onderzoeksmasters en de promotietrajecten even schuldig. De nota komt begin oktober, maar er moet nog wat afstemming plaatsvinden. De nota is ook een reactie op het uitstekende rapport van de VSNU over promotietrajecten, getiteld: Hora est. Wij zullen niet alles overnemen, maar dit thema is binnen die kring zeer grondig doordacht.

De organisatorische inkadering is iets van de instellingen zelf. Uit het artikel in The Economist blijkt dat landen waar de overheid een beetje op afstand blijft het per definitie al beter doen dan de landen waar de overheid meent zegenrijk werk te doen door alles in detail te organiseren. Het Nederlandse model lijkt qua overheidsafwezigheid meer op het Amerikaanse model dan op het Duitse of Belgische model waarbij de overheid een behoorlijke vinger in de pap heeft.

De **voorzitter**: Wij hebben twee grote delen van de discussie vrij grondig doorgenomen. Zijn er nog losse punten die hier niet onder vallen en die wij vandaag nog aan de orde willen stellen?

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De staatssecretaris sprak over het arbeidsmarktperspectief. Is er contact met recruitingbureaus en dergelijke om te horen wat voor soort mensen zij nodig hebben, welke opleidingen gewenst zijn en van welke instellingen die mensen moeten afkomen?

Staatssecretaris **Rutte**: Die discussie loopt vooral bij het hbo. Bij het universitair onderwijs ben ik erg terughoudend om de arbeidsmarkt te veel invloed te laten hebben op de curricula. Bij het mbo is dit in extremo geregeld via de kenniscentra. Dat is prima, want daar geldt het oude gildesysteem dat de arbeidsmarkt moet bepalen waartoe wordt opgeleid. Het hbo zit daar een beetje tussenin. Wij proberen te bereiken dat de HBO-raad en de koepels van werkgevers daar samen uitkomen. Het is een lastig proces. Met een zekere vertraging moet de arbeidsmarkt zicht hebben op wat er in het hbo gebeurt.

De **voorzitter**: Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoorden, voor de snelheid waarmee hij hier heeft willen komen, voor de tijd die er genomen kon worden om de onderwerpen te bespreken en de stijl waarin wij dat hebben kunnen doen.

Staatssecretaris **Rutte**: Ook ik heb dit zeer gewaardeerd, mevrouw de voorzitter. Ik wist niet precies hoe dat ging bij een mondeling overleg in de Eerste Kamer. Omdat de commissie het al had voorbereid en wij meteen konden beginnen, kwamen wij zeer snel op stoom. Ik dank u.

De voorzitter van de vaste commissie voor Wetenschapsbeleid en Hoger Onderwijs,
Maas-de Brouwer

De griffier van de vaste commissie voor Wetenschapsbeleid en Hoger Onderwijs,
Janssen